

גדרי איסור 'בריה'

מקור דין בריה

[דף יג א] דרבי שמעון מחייב באוכל חטה אחת של טבל מפני שהיא כברייתה ואמרי ליה רבנן ברית נשמה חשיבא. ומיהו חלב לא מיקרי בריה אף על פי שהיא ברית נשמה לפי שאין כולו במקום אחד ואינו כעין בריה שהיא מקובצת כאחד וזהו תנאי שני.

תנאי שלישי דהיינו שתהא שלמה כיצד שאילו נתרסק ממנה אבר אין תורת בריה עליה כדאמרי' במס' מכות (דף טז ב) רסק תשעה נמלים ואחד חי והשלימו לכזית לוקה שש. ואפילו אותו אבר שנתרסק אין הנשמה תלויה בו הרי היא מתבטלת כאילו אינה בריה דבמסכת נזיר (דף נא ב) איבעיא לן כה"ג לגבי מלקות אי חשיבא בריה למלקות [ללקות] עליה בכל שהוא או לא ולא איפשיטא ומדלענין מלקות ספקא לענין שתאסור תערובתה אפילו באלף נקיטנין לקולא דבריה לא בטלה דרבנן הוא ובספקא דרבנן נקיטנין לקולא.

6. ר"ש גמ' חולין פרק ז סימן לג

והא דגיד מיקרי בריה וכן אבר מן החי (לקמן דף קב ב) ודג טמא ועוף טמא אבל לא עוף טהור מת דאמר לקמן (שם) בהאי פירקא אמר רב אכל צפור טהורה בחייה בכל שהו. במיתתה בכזית וטמאה בין בחייה בין במיתתה בכל שהו. פירש ר"ש לקמן דנבילה לא מיקריא בריה דלא היתה נבילה כשנוצרה. אבל גיד ועוף טמא ואבר מן החי חל איסורן משעה שנוצרה. וקשה הרי חלב המכסה את הקרב וחלב הכליות וערלה וכלאי הכרם דאסירי משעת ברייתן ובטילי.

וי"ל דכל דבר *שאם יחלק אין שמו עליו נקרא בריה דעוף טמא *שלם נקרא עוף וכשאינו שלם אין קורין אותו עוף אלא חתיכת עוף טמא וכן גיד נקרא חתיכת גיד. וכן אבר מן החי (ולכו דינים כבריה) אבל נבילה אפילו חתוכה מיקריא נבילה דכל דבר שנתנבל קרוי נבילה ואינו שם העצם. וכן שור הנסקל לא מיקרי בריה כדמוכח פרק התערובות [דף עב. ושם בתוספות ד"ה וליבטל] משום דכתיב ולא יאכל את בשרו דמשמע אפילו חתיכה אחת ממנו אבל הכא קאמר לא תאכל אותם בין גדול בין קטן כי על שלמותן נקראין כן.

וכן מוכח בפרק שבועות שנים (דף כא ב) דקאמר וכי היכן מצינו באוכל כל שהו [שהוא] חייב. ופריך והרי מפרש פירוש מפרש שלא אוכל כל שהוא. ומשני מפרש נמי כבריה דמי. משמע דטעמא דבריה הוי כאילו פירש הכתוב לא תאכלנו בכל שהוא.

והא דתנן בפרק אלו הן הלוקין (דף יג א) כמה יאכל מן הטבל ויהא חייב רבי שמעון אומר בכל שהו וחכמים אומרים בכזית. א"ל ר"ש אי אתם מודים באוכל נמלה כל שהו שהוא חייב אמרו לו מפני שהוא כברייתה. אמר להן אף חטה כברייתה ומסיק (דף יז א) ורבנן בריית נשמה חשיבא חטה לא חשיבא. הרי גיד ואבמ"ה דלאו בריית נשמה הן וחשיבי בריה? וי"ל דרבנן לדברי ר"ש קאמרי לדין אפילו הוי חטה נשמה לא מיקריא בריה דהא כתיב לא תאכל טבל ולא כתיב לא תאכל חטה דהוה משמע דאשלימות של חטה קפיד קרא כמו בהני דמיקרו בריה ודמו למפרש אלא לדיך דחשבת ליה בריה אלמא לית לך טעמא דמפרש מ"מ לא דמי לנמלה דהתם איכא נשמה והכא ליכא נשמה וכה"ג אשכחן טובא בהש"ס דקאמרי תנאי לדברי חביריהם ואף על גב דאינהו לא סברי להך סברא. בפרק התערובות (דף עז א) בפלוגתא דרבי אליעזר וחכמים גבי מעלה לשם עצים. ובפ"ק דגיטין (דף יד א) גבי הולך מנה לפלוני. ובהוה דהלוקח יין מביין הגוים דשמא יבקע

1. תלמוד בבלי מסכת מכות דף יג עמוד א

כמה יאכל מן הטבל ויהא חייב? רבי שמעון אומר: כל שהוא, וחכמים אומרים: כזית. אמר להן רבי שמעון: אי אתם מודים לי באוכל נמלה כל שהוא שהוא חייב? אמרו לו: מפני שהיא כברייתה. אמר להן: אף חטה אחת כברייתה.

2. תלמוד בבלי מסכת מכות דף טז עמוד ב

אמר רבא בר רב הונא: ריסק תשעה נמלים והביא אחד חי והשלימו לכזית - לוקה ו', ה' משום בריה, ואחד משום כזית נבילה.

3. תוספות מסכת מכות דף טז עמוד ב

ריסק ט' נמלים ואחד חי - פי' שלם אבל ודאי הוה מת דאי ר"ל חי ממש א"כ היאך משלים לכזית נבילות?...

4. תלמוד בבלי מסכת מכות דף יז עמוד א

כמה יאכל מן הטבל וכו'. אמר רב ביבי אמר רבי שמעון בן לקיש: מחלוקת - בחטה, אבל בקמה - דברי הכל כזית; ורבי ירמיה אמר רבי שמעון בן לקיש: כמחלוקת בזו כך מחלוקת בזו תנן, אמר להם ר' שמעון: אי אתם מודים לי באוכל נמלה כל שהוא שהוא חייב? אמרו לו: מפני שהיא כברייתה, אמר להן: אף חטה אחת כברייתה; חטה אין, קמה לא! לדבריהם קאמר להו, לדידי - אפילו קמה נמי, אלא לדידכו - אודו לי מיהת דחטה אחת כברייתה. ורבנן? בריית נשמה חשובה, חטה לא חשובה. תניא כותיה דרבי ירמיה, רבי שמעון אומר: כל שהוא למכות, לא אמרו כזית אלא לענין קרבן.

גדרי בריה

5. ר"ן (על הרי"ף) מסכת חולין דף לו עמוד א

והוי יודע דלא מיקרי בריה אלא בג' תנאים. האחד שיהא *איסורא מגופא. השני שתהא *ברית נשמה. השלישי *שתהא שלמה.

איסורא מגופא כיצד כגון גיד הנשה וכיוצא בו שהוא אסור מתחלת ברייתו אבל צפור טהורה וכיוצא בה שהיא מותרת אף על פי שנתנבלה כיון שדבר אחר גרם לה ליאסר לאו בריה הוא והיינו דאמרינן לקמן בפירקין [דף קב ב] אכל צפור טהורה בחייה בכל שהוא (משום אבר מן החי) טמאה (שלמה כגון יתוש) בין בחייה בין במיתתה בכל שהוא. והיינו טעמא דצפור טהורה כיון שדבר אחר גרם לה ליאסר (שנתנבלה) לא מיקרי בריה להתחייב עליה בכ"ש והיינו נמי דאמרינן בפרק התערובות (דף עב א) גבי שור הנסקל שנתערב בין השוורין דאמרינן אפילו הן ריבוא כולן ימותו ופרכינן וליבטלו ברובא ומשני [דף עג א] בעלי חיים חשיבי ולא בטלי דוקא משום חשיבותא דבעלי חיים אבל משום בריה לא כיון שאין אסורה מעצמה וזהו תנאי ראשון.

תנאי שני דהיינו בריית נשמה כיצד כגון צפור אי נמי גיד הנשה דהוה ביה חיזותא. אבל היכא דלאו ברית נשמה הוא אף על פי שהוא כברייתו כגון חטה וכיוצא בה לאו בריה הוא וכדאמרינן בהדיא במסכת מכות

בשום צד, ואל תטוש תורת אמך, רק עכ"פ יש התנצלות, כי בעו"ה אי אפשר למיקם ביה, ומי האיש אשר יאמר חף אני מפשע הזה בארצות האלה, וכתבתי זאת כתריס לפני הפורענות, אבל ח"ו לסמוך על זה להקל כל דהו מכפי האמור בש"ע ופוסקים:

10. מטה יהונתן יורה דעה סימן ק סעיף א

וכתב על זה הגאון המפורסם המנוח מוה"ר בצלאל הכהן זלה"ה מו"ץ דפה ווילנא על גליון ספר כרתי ופילתי שלו וז"ל, עיין בשו"ת טור האבן סימן כ"ו שחלק על זה, והביא לשון הרשב"א ז"ל בתורת הבית הארוך בית ד' שער א' שם שכתב וז"ל, ואיזה בריה שאינה בטילה, דוקא שאסורה מחמת עצמה כגון נמלה וגיד הנשה שאיסורן מחמת עצמן מתחלת ברייתן, אבל בריה מותרת אלא שקבלה איסור מחמת דבר אחר, כגון שור הנסקל וציפורי מצורע ותרנגולת טריפה אין זה בריה שאינה בטילה, עכ"ל הרשב"א ז"ל....

ביטול תשע מאת ושישים

11. תורת הבית הארוך בית ד שער א דף יד עמוד ב

שינוי במסכת תרומה בפרק בצל שנתנו לתוך עדשים דג טמא שכבשו עם דג טהור כל גרב שהוא מחזיק סאתים אם יש משקל של עשרה זוז ביהודה שהן חמש סלעים בגליל. פירוש בשנתערב גופו של דג טמא בתוך גרב של דגים טהורין דאוסר את השאר משום בריה דאלו מחמת פליטתו בטל הוא בששים כאשר האיסורין וכמו שכתבנו וכדתנן בזמן שמכירו זורקו ואוכל את השאר והרוטב בנותן טעם אלא בשנתערב בגרב גופו של דג אסור שלם דאוסר את כולן משום דבריה לא בטלה. וכן פירש רבנו שמשון ז"ל. ואם יש בדג האסור משקל חמש סלעים אוסר כל הגרב שמחזיק סאתים. וכתב רבינו שמשון ז"ל שבירושלמי מפרש שהוא אחד מתשע מאות ושישים. וקאמר בירושלמי הורי ר' יוסי בעכברא אחד לאלף. כלומר מצא אחד לאלף והתיר. וכתב רבנו שמשון ז"ל דהוא הדין לתשע מאות ושישים שהיה מתיר והאי דבעי שיעורא כל כך משום דבריה לא בטלה. ומכאן יש ללמוד דאע"ג דאמרינן בריה לא בטלה בתשע מאות ושישים בטלה. ואין ללמוד מכאן לשאר האיסורים שאמרו שאוסרין במשהו כגון דבר שיש לו מתירין שהרי אמרו דבר שיש לו מתירין אפילו באלף לא בטיל ובבעלי חיים אמרו שור הנסקל שנתערב בין השוורים אפילו אחד בריבוא ימותו כולן בסתם יינן שאוסר בתוספתא דטיפה אחת של יין נסך אסורה ואוסרת כל יין שבחבית ושבבור.

12. רא"ש מסכת חולין פרק ז סימן לג

וי"מ דעכברא שם מקום כדאיתא פרק השוכר את הפועלים (דף פד א) לא שבקוה בני עכברא למיקבריה. וקאי אציר דאיירי ביה וקאמר שר' יוסי הורה כן באותו מקום דיהיב טעמא עד קרוב לאלף וכן מסתבר דלא איירי בעכברא שנתערב בהיתר. דאי צורת עכבר עליו ניכר בין חתיכות של היתר משליכו והשאר מותר ואם נימוח ואין ניכר טעמו בטל בששים.

הגוד (שם דף כה ב) וי"מ דאף רבנן בעו דבר שבא מבריית נשמה. וגיד ואבמ"ה [באים] מדבר שיש בו נשמה:

7. שולחן ערוך יו"ד הלכות תערובות סימן ק סעיף א

בריה, דהיינו כגון נמלה או עוף טמא וגיד הנשה ואבר מן החי וביצה שיש בה אפרוח וכיוצא בהם, אפילו באלף לא בטל. ואין לו דין בריה, אלא אם כן הוא דבר שהיה בו חיות, לאפוקי חטה אחת של איסור. וכן צריך שיהא דבר שאסור מתחלת ברייתו, לאפוקי עוף טהור שנתנבל ושור הנסקל. וכן צריך שיהיה דבר שלם, שאם יחלק אין שמו עליו, לאפוקי חלב. וכן צריך שיהיה שלם.

בריה באיסור דרבנן

8. יד אברהם יורה דעה סימן ק סעיף א

(ט"ז ס"ק א) וביצה (טהורה) שיש בה אפרוח וכו' בריה. אף על גב שאין איסורה רק מדברי סופרים, כמו שכתב הרמב"ם [מאכלות אסורות ג, ח] והטור [עמוד קענ] והמחבר סימן פ"ו סעיף ח', והיינו אף על פי שנגמרה כולה ולא יצאה לאויר העולם, כן הוא דעת הרשב"א [חולין סד, בד"ה ולענין פלוגתא: תורת הבית ב"ב שער ד נ, ב], וכן הוכיח בספר פרי מגדים מדברי הש"ך סימן ט"ו [ס"ק א ושם שפתי דעת אות א], ודלא כהאומרים דאם נגמרה איכא בה איסור נבילה מן התורה. ולפי זה גיד הנשה דהוי בריה, לא שנא גיד הפנימי שאסור מדאורייתא ולא שנא החיצון שאין איסורו אלא מדרבנן, לא בטיל, עיין סימן ס"ה סעיף (ד') [ח].

תולעים

9. פלתי סימן ק ס"ק ד

והנה הטור הביא דעת התוספות ורשב"א (בתהב"א ב"ד ש"א י"ד ע"ג) דבריה בטלה באלף, ומפרשי כן לשון המשנה...

ויש ראייה לדבריהם דבריה באלף בטיל מהא דקשה לתוספות שם בחולין (ק' ע"א ד"ה שאני) דאיך קתני (בע"ז ע"ד ע"א) בשר בחלב, הא כבר תנא בחולין (צ"ו ע"ב) חתיכת נבילה, וביקשו להוכיח דמשנה דע"ז פליג, וס"ל דנבילה בטלה הואיל ואינו אסור בהנאה, וזהו כדעת הרי"ף (ע"ז ל"ז ע"א עיין שם בר"ן ד"ה וגרסינן), ולא כדעת כל הפוסקים...

והנה הרא"ש (פג"ה סי' ל"ג) חולק על זה, וס"ל דלא תליא במה דהוא אסור מתחלת ברייתה, רק תליא במה שהוא אם יחלק ושמו עליו או לא, וכתב עוף נבלה אם יחלק עדיין שם נבלה עליו. והנה בזה יצא לנו דין גדול, שהתולעים הקטנים המתהווים בעפוש פירות שקורין מילבין, דהא כל זמן שלא פירשו מותרים, ואינם קרוים שרץ על הארץ אפילו יעמדו ימים רבים, א"כ אין כאן איסור לתחלת ברייתן, דכי ברייתן של המילבין כשירחש, הלא זהו רק מקרה הבאה לאחר יצירה, וא"כ כשנצרת מותרת, דלא אסרה תורה רק כשירחש אסרה התורה, ואין זה מתחלת ברייתו, ואפילו בביצת אפרוח דעת הש"ך (ס"ק ב) דלא אסור מתחלת ברייתו דמקדם הוי עפרא... מכל שכן במילבין דמותרים כל זמן שלא נוצרו ונבראו, ולא מצינו בקדמון שחושב לתולעים כאלה בריה, זולת הרא"ש בתשובה (כלל כ"ה ס"ג), והוא אזיל לשיטתו דס"ל לא בעינן איסור מתחילת ברייתו, ויפה עושה שאוסרן כבריה, אבל לדידן דקיימ"ל כרשב"א אין כאן מקום איסור, וחס ושלום להקל עם כל זה